

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**СКЛАДАННЯ СПИСКУ ЛІТЕРАТУРИ
В НАВЧАЛЬНИХ ВИДАННЯХ**

**Посібник для науково-педагогічних
працівників**

**Дніпропетровськ
НГУ
2013**

УДК 374.14
ББК 22.379
С 43

Рекомендовано до видання редакційною радою ДВНЗ «Національний гірничий університет» (Протокол № 7 від 09.07.2013).

Рецензенти:

В.В. Рябчій – учений секретар вченої ради, канд.техн.наук, доц. ДВНЗ «НГУ»;

В.І. Луценко – канд. пед. наук, доц. кафедри іноземних мов ДВНЗ «НГУ».

Колектив авторів:

В.О. Салов, О.Н. Нефедова, О.Н. Ільченко, В.В. Панченко, Т.О. Недайвода, В.Г. Римар.

Складання списку літератури в навчальних виданнях : посіб. для наук.-
С 43 пед. працівників / В.О. Салов, О.Н. Нефедова, О.Н. Ільченко, В.В. Панченко, Т.О. Недайвода, В.Г. Римар ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2013. – 39 с.

Подано правила і приклади складання бібліографічного списку використаних і (або) рекомендованих джерел інформації в навчальних виданнях з урахуванням вимог чинних стандартів.

Охарактеризовано складові бібліографічних описів джерел інформації, застосування умовних розділових знаків і прийнятих скорочень.

Приклади складання опису джерел інформації в бібліографічному списку наведено у вигляді універсальної табличної схеми, що дає можливість унаочнити процес.

Видання стане в пригоді науково-педагогічним працівникам під час підготовки рукописів навчальної літератури.

УДК 374.14
ББК 22.379

© В.О. Салов, О.Н. Нефедова, О.Н. Ільченко, В.В. Панченко, Т.О. Недайвода, В.Г. Римар, 2013

© ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2013

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ	5
2. СКЛАД І СТРУКТУРА ОПИСУ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В БІБЛІОГРАФІЧНОМУ СПИСКУ	8
2.1. Заголовок	8
2.2. Загальна характеристика елементів бібліографічного опису	8
2.2.1. Зона назви й відомостей про відповідальність	11
2.2.2. Зона видання	12
2.2.3. Зона специфічних відомостей	13
2.2.4. Зона вихідних даних	13
2.2.5. Зона фізичної характеристики	13
2.2.6. Зона серії	14
2.2.7. Зона приміток	14
2.2.8. Зона міжнародного стандартного номера (або його альтернативи)	14
2.2.9. Особливості бібліографічного опису багатотомних і серійних видань	14
2.2.10. Особливості аналітичного бібліографічного опису	15
2.2.11. Інші вимоги до опису джерел	16
3. ПРИКЛАДИ СКЛАДАННЯ ОПИСІВ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В БІБЛІОГРАФІЧНОМУ СПИСКУ.....	17
3.1. Однотомні видання	17
3.1.1. Видання із зазначенням автора (авторів)	17
3.1.2. Видання без зазначення автора	20
3.1.3. Законодавчі матеріали	21
3.1.4. Стандарти	21
3.1.5. Методичні розробки	22
3.1.6. Патентні документи	23
3.1.7. Автореферат дисертації	24
3.2. Багатотомне видання	25
3.2.1. Документ у цілому	25
3.2.2. Окрема частина видання	25
3.3. Депоновані наукові роботи	26
3.4. Неопубліковані документи	27
3.4.1. Звіти про науково-дослідну роботу	27
3.4.2. Дисертації	28
3.5. Образотворчі видання	29
3.6. Картографічні видання	29
3.7. Аудіовидання	30
3.8. Відеовидання	31

3.9. Електронні ресурси	31
3.9.1. Ресурси локального доступу	31
3.9.2. Ресурси віддаленого доступу	32
3.10. Складові видань (аналітичний бібліографічний опис)	34
3.10.1. Розділ, підрозділ книги	34
3.10.2. Стаття в газеті	34
3.10.3. Стаття в журналі	35
3.10.4. Стаття в збірнику	36
3.10.5. Тези доповідей у матеріалах конференцій, конгресів, форумів	36
3.10.6. Статті на інформаційному порталі, в електронному журналі, опис сторінок сайту	37
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	39

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Акредитаційні нормативи та вимоги до надання освітніх послуг передбачають наявність навчально-методичного та інформаційного забезпечення вищої освіти, що реалізуються через навчальні та довідкові видання.

Навчально-методичне забезпечення вищої освіти реалізується шляхом створення методичних рекомендацій (вказівок) з кожного виду навчальної діяльності студента (наприклад, аудиторні заняття, індивідуальні завдання, практична підготовка, контрольні заходи, включаючи державну атестацію).

Інформаційне забезпечення вищої освіти реалізується за допомогою написання й друку навчальних книг – підручників, навчальних посібників, навчально-наочних посібників, навчально-методичних посібників, хрестоматій, словників, енциклопедій, довідників, курсів лекцій, конспектів лекцій, практикумів, яким надаються грифи вищих навчальних закладів та Міністерства освіти і науки України.

Бібліографічний список джерел інформації – невід’ємна частина будь-якого навчального видання, він включає описи використаних і (або) рекомендованих до вивчення джерел інформації. У текст навчальної книги бібліографічний список уводиться як останній розділ. Окрім назви «Бібліографічний список джерел інформації», використовуються такі: «Список літератури», «Література», «Рекомендована література», «Перелік посилань» (наукові видання). Список починають із нової сторінки, кожна його позиція подається з абзацу. Джерела можна розміщувати в порядку появи посилань на них у тексті (найбільш зручний для наукових робіт) або в алфавітному (спочатку йдуть джерела, надруковані кирилицею, потім – латиницею) чи в хронологічному порядку. Порядкові номери позицій одночасно слугують посиланнями в тексті книги (це так звані номерні посилання).

У навчальній літературі можуть бути використані такі джерела інформації: Конституція України; закони України та інших держав; документи законодавчого характеру (постанови, укази, рішення); підручники; навчальні посібники; монографії; довідники; статті, доповіді та інша інформація, опублікована в збірниках, журналах, газетах; депоновані рукописи; нормативно-технічні документи (стандарти, технічні умови, інструкції, рекомендації); дисертації, звіти; каталоги; рекламні проспекти; препринти; описи до патентів та авторських свідоцтв; методичні рекомендації; науково-популярні й художні твори; архівні матеріали; програми для ЕОМ; матеріали на магнітних та інших носіях і джерела неодноразового використання, крім тих, що становлять державну, службову чи комерційну таємницю та засекречені у встановленому порядку.

Складаючи бібліографічний перелік джерел, необхідно засвоїти зміст таких термінів:

аналітичний опис – подання відомостей про частину документа;

багаторівневий опис – містить два й більше рівнів подання відомостей;

бібліографічний запис – це сукупність елементів, які утворюють заголовок документа разом з його бібліографічним описом, що виконано з метою включення до каталогу чи бібліографічної картки;

бібліографічний опис – множина поданих за певними правилами відомостей, що описують та ідентифікують документ;

бібліографічний список – перелік використаних і (або) рекомендованих до вивчення джерел інформації;

довідник – видання прикладного характеру, побудоване у вигляді розміщення за абеткою назв статей або в систематизованому порядку;

елемент опису – найменша структурна одиниця, яка містить одну або декілька певних бібліографічних відомостей;

енциклопедія – довідкове видання, що включає зведення основних відомостей про одну чи всі галузі знання або про практичну діяльність у вигляді коротких статей;

заголовок – елемент, що розташований перед бібліографічним описом і використовується для розміщення та пошуку його в каталозі, бібліографічному, списку, покажчику;

зведений опис – сукупність відомостей про багатотомне видання;

зона бібліографічного опису – група елементів певного функціонального спрямування;

конспект лекцій – навчальне видання, що містить стислий виклад курсу лекцій або окремих розділів навчальної дисципліни;

короткий опис – складається з обов'язкових елементів і використовується тоді, коли досить мати загальне уявлення про документ, наприклад, у виносках, до текстів наукових і навчальних видань;

курс лекцій – навчальне видання, що передбачає повний виклад тем навчальної дисципліни, визначених програмою;

методичні рекомендації (методичні вказівки) – навчальне або виробничо-практичне видання, що включає роз'яснення з певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни, роду практичної діяльності, а також опис методики виконання окремих завдань, певного виду робіт, здійснення певних заходів;

монографічний опис – сукупність відомостей про однотомний документ;

навчальне видання – джерело, яке містить систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, викладені в зручній для вивчення й викладання формі;

навчальний наочний посібник – образотворче видання матеріалів, покликаних допомогти у навчанні, викладанні чи вихованні;

навчальний посібник – видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник та офіційно затверджене як таке;

навчально-методичний посібник – видання, у якому описано методику викладання навчальної дисципліни (її розділу, частини) або методику виховання;

об'єкти бібліографічного опису – усі види опублікованих (у тому числі депонованих) і неопублікованих документів на будь-яких носіях;

обов'язковий бібліографічний елемент – відомості, що забезпечують ідентифікацію документа;

однорівневий опис – відомості про одночастинний документ, завершений багаточастинний документ, окрему фізичну одиницю, про групу фізичних одиниць багаточастинного документа;

одночастинний об'єкт – окремий документ або фізична одиниця багаточастинного документа на одному носії;

підручник – навчальне видання із систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі та офіційно затверджене як таке;

повний бібліографічний опис – містить обов'язкові й усі факультативні елементи, що включають вичерпні відомості про джерело;

практикум – навчальне видання, яке містить практичні завдання й вправи, виконання яких сприяє засвоєнню знань, умінь і навичок;

розширений опис – включає обов'язкові та деякі з факультативних елементів;

словник – довідкове видання у формі упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними поясненнями;

умовні розділові знаки – приписані стандартом знаки пунктуації, що відокремлюють зони та елементи бібліографічного опису;

факультативний бібліографічний елемент – додаткові відомості про джерело;

хрестоматія – навчальне видання, що включає скорочений виклад літературно-художніх, історичних та інших творів чи уривків з них.

2. СКЛАД І СТРУКТУРА ОПИСУ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В БІБЛІОГРАФІЧНОМУ СПИСКУ

Опис джерела, що входить до бібліографічного списку, містить заголовок та інші елементи, завдяки яким літературне джерело чи документ можна ідентифікувати в потоці інформації.

2.1. Заголовки

Заголовки літературних джерел обов'язкові в бібліографічних записах бібліотечних каталогів, але їх використовують також у видавничій та науковій практиці при формуванні списків використаних й (або) рекомендованих до вивчення джерел інформації. Їх опис супроводжують заголовки, що являють собою прізвища та ініціали, як правило, першої в переліку авторів особи (так звані авторські заголовки. Якщо таких осіб у джерелі чотири й більше, то заголовок не застосовують.

2.2. Загальна характеристика елементів бібліографічного опису

Бібліографічний опис складається з елементів, які відповідно до виконуваних ними функцій згруповані в зони. Елементи опису поділяються на обов'язкові й факультативні.

Правила наповнення зон та елементів бібліографічними відомостями з використанням умовних розділових знаків регламентуються стандартом [1]. Вони обов'язкові для всіх об'єктів бібліографічного опису, незалежно від виду документа й носія інформації.

Бібліографічний опис може бути складений на окремо виданий документ (книгу, брошуру, географічну карту тощо), на частину видання (розділ із книги, статтю з журналу тощо), а також на групу документів (багатотомне видання, річний комплект газет, журналів). У зв'язку з цим розрізняють монографічний, зведений та аналітичний описи.

Джерелом інформації для складання бібліографічного опису є документ у цілому, а перш за все, його титульний аркуш, титульний екран, етикетка, наклейка тощо, які містять основні вихідні відомості. Коли ці відомості стають елементами опису, то вони не являють собою точної копії перелічених об'єктів, а заносяться туди за правилами, що передбачені стандартом [1].

У бібліографічному описі обов'язково мають бути дотримані норми сучасної орфографії, прийнятої в тих мовах, якими описане будь-яке джерело. Коли в джерелі допущено явні граматичні й друкарські помилки, то відомості в бібліографічному описі подаються у виправленому вигляді без жодних коментарів. Пропущені букви або цифри вставляють, беручи їх у квадратні дужки.

Граматичні й друкарські помилки, що впливають на зміст тексту, а також усі помилки в прізвищах та ініціалах осіб, які фігурують в описі, відтворюють без змін, але поряд з ними в квадратних дужках записують правильний варіант

після слова «тобто». Відомості, що викликають сумнів, супроводжують знаком питання, взятим у квадратні дужки.

Зони та елементи бібліографічного опису розміщують у певній послідовності, відокремлюючи їх між собою розділовими знаками відповідно до правил пунктуації, а також умовними розділовими знаками, які допомагають орієнтуватися в описах, складених навіть незнайомими мовами.

Перед кожною зоною, окрім першої, ставиться знак «крапка й тире» (. –). Цей знак відділяє також окремі групи приміток одну від одної. Перелічені нижче знаки відокремлюють такі елементи опису:

- знак рівності (=) – паралельну назву;
- навіскісна риска (/) – відомості про відповідальність;
- кома (,) – дату видання, наклад, номер ISSN;
- двокрапка (:) – кожену групу підназв, назву видавництва, ціну та відомості про ілюстрації;
- крапка з комою (;) – розмір документа, номер випуску серії, однорідні елементи зони;
- знак плюс (+) – відомості про супровідний матеріал;
- дві навіскісні риски (//) – відомості про документ-ідентифікатор.

У круглих дужках () розміщують елементи, що стосуються серії.

У квадратних дужках [] подають факультативні відомості про елементи (окрім приміток), виявлені на основі аналізу описуваного джерела чи запозичені з інших джерел. Якщо відомості про авторів, редакторів, перекладачів та інших осіб зазначені не на титульній сторінці, а на її звороті, то в описі їх також беруть у квадратні дужки.

Залежно від повноти наведених відомостей про документ бібліографічний опис може бути коротким (включає лише обов'язкові бібліографічні елементи), розширеним (крім обов'язкових, деякі факультативні), повним (містить усі без винятку елементи). Для описів, що супроводжують навчальну літературу, найбільш доречним є розширений бібліографічний опис.

Умовні розділові знаки (УРЗ), найменування зон, елементів, що в них входять, та варіанти прикладів даних про елементи подано нижче в універсальній схемі бібліографічного опису (табл. 2.1). До неї внесено всі обов'язкові елементи та деякі факультативні (виділено курсивом), що важливі для характеристики та ідентифікації джерел, описи яких наводять у навчальній літературі.

Таблиця 2.1

Універсальна схема бібліографічного опису

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Теорія управління станом гірських порід Портрет Ирины Кустодиевой с собакой Шумкой, 1907 Как львенок и черепаха пели песню и другие сказки про Африку

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
		Інтегрована лексикографічна система «Словники України»
[]	Загальне позначення матеріалу	[Текст] [Ноти] [Образотворчий матеріал] [Карти] [Електронний ресурс]
=	Паралельна назва	= Proceedings on analysis and geometry = Ecological hidrogeological map of Russia
:	Відомості, які відносяться до назви	: наук.-метод. конф. (12–13 трав. 2011 р., Дніпропетровськ) : навч. посіб. : монографія
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ Г.Г. Півняк, П.І. Пілов, В.О. Салов / М-во освіти і науки України / М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т / Б. М. Кустодиев (1878–1927) / реж. Роберт Родригес
;	Наступні відомості	; [пер. з нім. А. Любарської] ; худож. В. Смирнов ; в ролях: К. Тарантино, Х. Кейтель, Дж. Клуни
2. Зона видання		
. –	Відомості про видання	. – 2-ге вид., доопрац. і допов. . – Вид. 7-ме . – Версія 2.0
Відомості про відповідальність, які відносяться до видання		
/	Перші відомості	/ переробл. з 1-го вид. П. Агафшин / М. Заринь [комп.]
3. Зона специфічних відомостей		
. –	Позначення чинного раніше стандарту, дати введення, терміну дії	. – Чинний від 1998-07-01
. –	Ресстраційний номер заявки, дати її подання, відомості про офіційне видання, у якому опубліковані відомості про патентний документ	. – № 3401114/18; заявлено 26.02.1982; опубл. 15.05.83, Бюл. № 6
. –	Масштаб, картографічна проекція, координати	. – 1 : 5000 000, 50 км в 1 см ; пр-ція норм. кон. равнопром.
. –	Вид та обсяг електронного ресурсу	. – Дані й прогр. . – Текст. дані.
4. Зона вихідних даних		
Місце видання, розподілу		
. –	Перше місце видання	. – М. . – Минск.
;	Наступне місце видання	; К. ; Саратов

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
:	Ім'я видавця, розповсюджувача тощо	: Леонт'єв. Центр : Наука
,	Дата видання, розповсюдження тощо	, 2010 , [1942?]
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 132 с. . – 2 електрон. опт. диска . – 8 т.
:	<i>Інші відомості про фізичну характеристику</i>	: кол. іл. : чорно-білий : цифровий, стерео
6. Зона серії		
. – (Основна назва серії або підсерії	. – (Державний стандарт України)
. – (. – (Методичне забезпечення навчального процесу)
. – (. – (Жизнь замечательных людей)
Відомості про відповідальність, які відносяться до назви серії або підсерії		
/	Перші відомості	/ гол. ред. В.С. Забудько / НАН України
,	Міжнародний стандартний номер серіального видання (ISSN) даної серії або підсерії	, ISSN 0201-7636
;)	Номер випуску серії або підсерії	; вип. 2) ; т. 3, вип. 1) ; 3 (27)
7. Зона приміток		
. –	Розташування бібліографії	. – Библиогр.: с. 208–209
. –	Відомості про депонування	. – Деп. в ИНИОН Рос. акад. наук 15.02.2002, № 139876
. –	Системні вимоги	. – Систем. вимоги: Pentium-II/300 ; 64Mb RAM ; Microsoft Windows XP ; 60 Mb вільного дискового простору ; NET Framework 2.0
. –	Джерело основної назви	. – Назва з етикетки диска
. –	Режим доступу	. – Режим доступу: http://profy.nplu.org (дата звернення: 17.05.2012)
8. Зона стандартного номера (або його альтернативи)		
. –	Стандартний номер (або його альтернатива)	. – ISBN 978-966-350-369-1 . – № ДР 0105U00515

Вимоги до складових бібліографічного опису подані нижче.

2.2.1. Зона назви й відомостей про відповідальність

Елемент «Основна назва» включає назву документа з усіма альтернативними назвами (якщо вони є).

Інколи назва на титульній сторінці й на обкладинці книги формулюється по-різному. Тоді основною в описі виступає назва з титульної сторінки, а та, що на обкладинці, наводиться в зоні приміток. Якщо назвою книги є прізвище

автора або найменування організації, то ці відомості подаються в описі як основна назва.

Відомості про відповідальність у бібліографічному описі слід наводити без скорочень у вигляді, ідентичному до зазначеного в джерелі.

Факультативний елемент *«Загальне позначення матеріалу»* доцільно подавати в описі документів різних видів, наприклад: [Електронний ресурс], [Образотворчий матеріал], [Ноти], [Карти]. В описі текстових джерел інформації загальне позначення матеріалу [Текст] може бути випущеним як очевидне.

Факультативний елемент *«Відомості, що відносяться до назви»* містить повідомлення про жанр твору (роман, оповідання, поема), про його читацьке призначення, про те, з якої мови перекладено видання, інформацію про затвердження або введення в дію офіційних матеріалів тощо. В описах навчальних видань досить відобразити їх призначення. Наприклад, коли на титульній сторінці буде запис: «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для вищих навчальних закладів», то в описі досить зазначити: «навч. Посібн.».

Елемент *«Відомості про відповідальність»* включає повідомлення про особу чи організацію, яка відповідає за створення або брала участь у створенні (із зазначенням її функцій), інтелектуального, художнього чи іншого змісту об'єкта опису або зробила певний внесок у його публікацію.

Коли джерело включає дані про одну, дві або три особи чи (або) організації, які виконують одну й ту саму функцію або несуть однаковий ступінь відповідальності, то інформацію про них наводять обов'язково [1]. Якщо джерело містить дані про чотири й більше особи та (або) організації, елемент може включати інформацію про всіх осіб та (або) про всі організації, у той же час допускається скорочення їх кількості із зазначенням лише перших у кожній групі та додаванням у квадратних дужках скорочення «та інші» [та ін.].

В описах наукових видань, якщо джерело інформації містить відомості про чотири особи чи організації, що виконують одну й ту саму функцію або несуть однаковий ступінь відповідальності, то дані про них в елементі *«Відомості про відповідальність»* прийнято наводити обов'язково [2]. Коли наукове джерело містить дані про п'ятьох і більше осіб та (або) організацій, то в описі наводять перших трьох з кожної групи з додаванням запису [та ін.]. При цьому в списку опублікованих праць здобувача, який подають у тексті автореферату дисертації, перелічують прізвища та ініціали всіх авторів незалежно від виду публікації.

2.2.2. Зона видання

Тут подають інформацію про зміни та особливості описуваного видання по відношенню до попереднього. У цій зоні завжди записують арабськими цифрами порядковий номер видання (з відмінковим закінченням), далі зазначають слово «видання» в скороченій формі, а після коми наводиться його характеристика відповідно до сформульованої в джерелі.

2.2.3. Зона специфічних відомостей

Ці відомості можуть додаватися в опис об'єктів, що являють собою особливий тип публікацій або розміщені на специфічних носіях (картографічні, нотні документи, серійні видання та інші продовжувані видання, окремі види нормативних і технічних документів), за винятком електронних ресурсів.

Описуючи картографічні документи, у цій зоні подають відомості, що вміщені в запропонованому джерелі інформації, зокрема масштаб, картографічну проекцію, координати, дані про рівнодення чи епоху, якщо йдеться про карти зоряного неба.

В описі нормативних документів, зокрема стандартів і технічних умов після слова «замість» подають позначення документа, що діяв раніше, дати введення описуваного об'єкта, терміни його дії.

Складаючи опис патентного документа, зазначають реєстраційний номер заявки на нього, дату її подання (надходження), дату публікації і (або) відомості про офіційне видання, у якому опубліковано інформацію про патентний документ, про конвенційний пріоритет, тобто дату подання заявки, номер, а також у круглих дужках назву країни, де його визнано.

Виконуючи опис електронних ресурсів, у зону специфічних відомостей заносять інформацію про вид та обсяг об'єкта.

2.2.4. Зона вихідних даних

Ця частина опису включає відомості про місце видання, видавництво, дату виходу джерела у світ. Місце видання являє собою назву населеного пункту, причому деякі назви подають у скороченому вигляді відповідно до державного стандарту [3].

Найменування видавництва записують після двокрапки в короткій формі, тобто, як правило опускають відомості про видавничу функцію, про форму власності видавця. Символічні назви видавництв наводяться без лапок. Останній елемент зони вихідних даних являє собою рік публікації, який завжди записується арабськими цифрами без слова «рік». Рік видання, навіть у тих випадках, коли відомості про нього відсутні, потрібно подати бодай приблизно. У таких випадках дату видання зазначають у квадратних дужках зі знаком питання, наприклад: [1919?].

2.2.5. Зона фізичної характеристики

Зона містить три елементи: відомості про обсяг джерела, про наявність в ньому ілюстрацій та супровідний матеріал. У відомостях про обсяг відмічають кількість сторінок у книзі. Ця цифра береться з її останньої сторінки. Не враховують і не уводять до опису сторінки, що містять рекламу, призначені «для нотаток», «для записів» тощо. Кількість сторінок позначається залежно від типу нумерації в документі арабськими або римськими цифрами. У другому елементі зони просто зазначають наявність ілюстрацій, іноді вказують їх вид, кількість нумерованих сторінок, на яких вони розміщені.

2.2.6. Зона серії

Серія – це ряд самостійних творів, пов'язаних спільною темою, читацьким призначенням або організацією, що їх видає. Складаючи описи таких видань, у зоні серії зазначають основну її назву та номер випуску, який відокремлюють комою з крапкою. Усі ці дані наводять у круглих дужках. Серії можуть поділятися на підсерії, у такому випадку її назву розміщують після назви серії.

2.2.7. Зона приміток

У цій зоні подають додаткову інформацію про документ у цілому, а також про кожний окремий елемент опису. Це специфічна інформація, тому вона не може бути подана в інших зонах. Узагалі ці відомості мають факультативний характер, але можуть наводитися, коли йдеться про джерело основної назви, системні вимоги до електронних ресурсів, депонування наукової роботи та ін.

Кожній примітці передує крапка й тире.

2.2.8. Зона міжнародного стандартного номера (або його альтернативи)

Міжнародний стандартний номер книги ISBN (International Standard Book Number) – це реєстраційний код, який надається відповідним органом. Його мета – полегшити ідентифікацію джерел інформації. Якщо міжнародний стандартний номер відсутній, то подається номер державної реєстрації видання, видавничий номер тощо.

У прикнижкових та пристатейних бібліографічних списках, у списках літератури до курсових, дипломних робіт не має сенсу зазначати ISBN – для них не потрібна ідентифікація в міжнародному документальному потоці. Це також стосується бібліографічних списків у текстах дисертацій та авторефератів.

2.2.9. Особливості бібліографічного опису багатотомних і серійних видань

Бібліографічний опис багатотомних джерел та їх складових у списку літератури, як правило, здійснюють за однорівневою структурою (усі відомості подаються одним абзацом) із обов'язковим позначенням кількості томів.

Бібліографічний опис окремої одиниці багатотомного видання може бути складено під загальною назвою або під назвою тому. У першому випадку як основну наводять загальну назву видання, а далі подають номер та назву тому, розділяючи їх крапкою. Описуючи том під його назвою, що подається як основна, зазначають цю назву, а відомості про багатотомний документ наводять у зоні серії.

Бібліографічний опис закінченого серійного видання в цілому або групи номерів (випусків) журналів, газет, збірників за певний період також здійснюють за однорівневою структурою. При цьому в зоні видання зазначають через тире роки виходу у світ першого та останнього номерів.

2.2.10. Особливості аналітичного бібліографічного опису

Аналітичний бібліографічний опис застосовується до складової частини документа тоді, коли для ідентифікації та пошуку останньої потрібно знати, де вона поміщена. Складовими можуть бути самостійні твори, частини творів із власними назвами чи без них.

До аналітичного бібліографічного опису входять зони й елементи у такій послідовності:

Відомості про складову частину документа // Відомості про документ-ідентифікатор. – Відомості про розміщення складової частини в документі. – Примітки.

Порядок подання відомостей про складову частину такий: заголовок, основна назва частини, паралельна назва, відомості про відповідальність.

Описуючи частину документа без назви, основну назву, як правило, формують на основі аналізу документа та подають у квадратних дужках.

Відомості про складову й про документ-ідентифікатор відокремлюються знаком «дві навскісні риски» з проміжками до і після запису.

У відомостях про документ-ідентифікатор подають основну назву; паралельну назву; елементи, які відносяться до назви; перші відомості про відповідальність, відомості про видання, місце видання, дату видання.

Виконуючи опис документа-ідентифікатора, опускають заголовок, відомості про видавця й обсяг, а також елементи зони серії.

Розміщення складової частини в документі-ідентифікаторі позначається шляхом наскрізної пагінації за формою «від і до» арабськими або римськими цифрами аналогічно пагінації документа. Їй передуює скорочене позначення слова сторінка (С.).

Аналітичний опис складових багатотомних і серійних видань має такі відмінності:

– якщо складова частина розміщена в тому (випуску, номері) багатотомного або серійного видання, то основною назвою документа-ідентифікатора слугує його загальна назва або власна назва тому (випуску, номера). В останньому випадку загальну назву документа, позначення та номер тому подають у зоні серії;

– коли складову частину поміщено в тому (випуску, номері) багатотомного видання, то в опис документа-ідентифікатора обов'язково включають: місце й дату видання; позначення тому, випуску, номера (Т., Вип., №) та його порядковий номер; власну назву тому, випуску, номера; сторінки, на яких можна знайти описану складову;

– у разі включення складової частини в номер чи випуск серійного видання, обов'язково наводять такі елементи: дату видання, позначення тому, випуску, номера, порядкового номера (для журналу); число й місяць (для газет та інших документів, що виходять не менше, ніж раз на тиждень); власну назву тому, випуску, номера (елемент факультативний); сторінки, де можна відшукати описану складову (окрім газет обсягом 8 і менше сторінок);

– розміщення складової частини в двох і більше томах (випусках, номерах) багатотомного чи серійного видання потребує запису, де відомості,

що стосуються кожного тому (випуску, номера), відокремлені крапкою з комою.

Між зонами аналітичного опису допускається проставляти крапку без тире.

2.2.11. Інші вимоги до опису джерел

Описуючи джерела інформації бібліографічного списку навчального видання, використовують заголовки, що містять ім'я особи. Бібліографічний опис законодавчих матеріалів, стандартів і патентних документів може починатись як заголовком (позначення документа), так і назвою (див. нижче пункти 3.1.3; 3.1.4; 3.1.6).

Якщо елемент зони (окрім першої) повторюється, то повторюють і відповідний умовний розділовий знак, за винятком навскісної риски.

Перші елементи в зонах опису розпочинають з великої літери. У той же час, перші слова в елементах, що відносяться до зони назви та відомостей про відповідальність, записують з малої літери, якщо вони не є власними назвами, першими словами назви чи цитати.

Частина елемента опису може бути опущена. Пропуск позначають – знаком «три крапки» з пробілами до та після нього. Відсутність певної зони або елемента не позначається.

Для компактності опису доцільно застосовувати стандартні скорочення [3]. Щоб розрізнити умовні розділові знаки від граматичних знаків пунктуації, застосовують проміжок до і після кожного такого розділового знака. Виняток становлять крапка й кома – проміжки ставлять тільки після них, а також квадратні й круглі дужки, які виділяються проміжками зовні.

Кількісні числівники в описі позначають арабськими цифрами без нарощення відмінкового закінчення. Порядкові числівники теж прийнято позначати арабськими цифрами. Як правило, до них через риску приєднують елементи закінчення. Останню літеру приєднують, якщо їй передує голосна (другий курс – 2-й курс, тридцятих років – 30-х років, на сьомій конференції – на 7-й конференції, четвертий рівень – 4-й рівень). В інших випадках приєднують дві останні літери (двадцять п'ята річниця – 25-та річниця, другого курсу – 2-го курсу, у сьомому класі – у 7-му класі, друге видання – 2-ге видання, сьома конференція – 7-ма конференція).

3. ПРИКЛАДИ СКЛАДАННЯ ОПИСІВ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В БІБЛІОГРАФІЧНОМУ СПИСКУ

Виконуючи опис джерел інформації бібліографічного списку, доцільно користуватись табличною схемою (див. розділ 2), що є універсальною для будь-якого видання. Це спрощує процес роботи над описом, надає йому наочності й дозволяє усвідомити його будову, а значить, уникнути помилок.

Спочатку в колонку табличної схеми «Бібліографічні відомості про джерело» заносять відповідну інформацію про обов'язкові та обрані для введення в опис факультативні елементи, використовуючи вихідні дані, розміщені на титульному аркуші, титульному екрані, етикетці, наклейці джерела інформації.

Далі для формування опису джерела інформації бібліографічного списку певні відомості про його елементи послідовно розташовують у рядок, як це показано нижче в прикладах описів різних видів джерел інформації.

3.1. Однотомні видання

3.1.1. Видання із зазначенням автора (авторів)

3.1.1.1. Книга одного автора

Заголовок		Салов В.О.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Основи педагогіки вищої школи
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: навч. посіб. для студ. гірн. спец. вищ. навч. закл.
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ В.О. Салов
;	<i>Наступні відомості</i>	; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т
4. Зона вихідних даних		
. –	Перше місце видання	. – Д.
:	Ім'я видавця	: НГУ
,	Дата видання	, 2003
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 183 с.

1. Салов В.О. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. для студ. гірн. спец. вищ. навч. закл. / В.О. Салов ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2003. – 183 с.

2. Лугінін О.Є. Економетрія : навч. посіб. / О.Є. Лугінін. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 277 с.

3. Мещанинов С.К. Научные основы обеспечения надежности функционирования очистного забоя как управляемого геомеханического объекта : монография / С.К. Мещанинов ; М-во образования и науки Украины, Нац. горн. ун-т. – Д. : НГУ, 2011. – 230 с.

4. Соболевська М. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії у сучасній соціології : навч. посіб. : [для студ. вищ. навч. закл.] / Марина Соболевська. – К. : Дух і літера, 2010. – 163 с. : табл.

3.1.1.2. Книга двох авторів

Заголовок		Корнєєв С.В.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Основи теорії транспорту
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: навч. посіб.
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ С.В. Корнєєв, Л.Н. Ширін
;	Наступні відомості	; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донбаський держ. техн. ун-т
4. Зона вихідних даних		
. –	Перше місце видання	. – Алчевськ
:	Ім'я видавця	: ДонДТУ
,	Дата видання	, 2011
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 353 с.
7. Зона приміток		
. –	Розташування бібліографії	. – Библиогр. : с. 349–350

1. Корнєєв С.В. Основи теорії транспорту : навч. посіб. / С.В. Корнєєв, Л.Н. Ширін ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донбаський держ. техн. ун-т. – Алчевськ : ДонДТУ, 2011. – 353 с. – Бібліогр.: с. 349–350.

2. Левківський К.М. Навчальна книга. Рекомендації до написання : посіб. для наук.-пед. працівників / К.М. Левківський, В.О. Салов ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2002. – 58 с.

3. Кривошеков В.И. Технология переработки буроугольных шламов : монографія / В.И. Кривошеков, И.Н. Мацюк ; М-во образования и науки Украины, Нац. горн. ун-т. – Д. : НГУ, 2010. – 137 с.

4. Разумний Ю.Т. Аспекти вирішення проблеми нерівномірності споживання електричної енергії : монографія / Ю.Т. Разумний, А.В. Рухлов ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2012. – 95 с.

5. Онищенко Н.М. Соціальний вимір правової системи: реалії та перспективи : монографія / Н.М. Онищенко, Н.М. Пархоменко ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К. : Юрид. думка, 2011. – 175 с.

3.1.1.3. Книга трьох авторів

Заголовок		Бондаренко В.І.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Теорія управління станом гірських порід
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: підруч. для вузів
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ В.І. Бондаренко, М.О. Ільяшов, М.К. Руденко

4. Зона вихідних даних	
. – Місце видання	. – Д.
: Ім'я видавця	: Лізуновпрес
, Дата видання	, 2012
5. Зона фізичної характеристики	
. – Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 320 с.

1. Бондаренко В.І. Теорія управління станом гірських порід : підруч. для вузів / В.І. Бондаренко, М.О. Ільяшов, М.К. Руденко. – Д. : Лізуновпрес, 2012. – 320 с.

2. Гаркуша І.П. Фізика : навч. посіб. / І.П. Гаркуша, В.П. Курінний, Л.Ф. Мостіпан ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т. – Вид. 3-тє, випр. та допов. – Д. : НГУ, 2011. – 186 с.

3. Калашников В.М. Історія держави і права України : навч. посіб. / В.М. Калашников, Г.Г. Кравчик, К.А. Марков ; за ред. В.М. Калашникова ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2012. – 256 с.

4. Рязанова Н.С. Міжнародні фінансові організації : підручник / Н.С. Рязанова, М.А. Гапонюк, А.А. Максименко ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2010. – 230 с. : іл., табл.

3.1.1.4. Книга чотирьох та більше авторів

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Відповідність часу
	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ О.С. Бешта, А.Ф. Косолапов, А.М. Пашко, Г.Г. Півняк, П.І. Пілов, В.Ю. Пушкін, М.В. Рогоза, В.О. Салов, Ю.Т. Хоменко, О.М. Шашенко, Г.К. Швидько, С.В. Шевченко
4. Зона вихідних даних		
. – Місце видання	. – Д.	
: Ім'я видавця	: АРТ-ПРЕС	
, Дата видання	, 2012	
5. Зона фізичної характеристики		
. – Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 288 с.	

1. Відповідність часу / О.С. Бешта, А.Ф. Косолапов, А.М. Пашко, Г.Г. Півняк, П.І. Пілов, В.Ю. Пушкін, М.В. Рогоза, В.О. Салов, Ю.Т. Хоменко, О.М. Шашенко, Г.К. Швидько, С.В. Шевченко. – Д. : АРТ-ПРЕС, 2012. – 288 с.

або

1. Відповідність часу / О.С. Бешта [та ін.]. – Д. : АРТ-ПРЕС, 2012. – 288 с.

2. Разрушение горных пород планетарными долотами в условиях действия гидростатического давления : монографія / А.Н. Давиденко, Н.А. Дудля,

В.Л. Хоменко, А.А. Пащенко ; М-во образования и науки, молодежи и спорта Украины, Нац. горн. ун-т. – Д. : НГУ, 2011. – 192 с.

3. Соціально-економічні парадигми сучасного гуманізму / [М.В. Чечетов та ін.]. – К. : Корпорація, 2007. – 283 с. – Бібліогр.: с. 280–282.

4. Машинобудівне креслення : навч. посіб. / Г.К. Ванжа, О.О. Якушева, Г.С. Тен, І.В. Вернер ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2011. – 167 с.

5. Разработка сближенных угольных пластов механизированными комплексами в условиях шахт Львовско-Волынского бассейна : монография / В.И. Бузило [и др.] ; М-во образования и науки, молодежи и спорта Украины, Нац. горн. ун-т. – Д. : НГУ, 2012. – 132 с.

3.1.2. Видання без зазначення автора

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Національний гірничий університет. 25 кроків у нове тисячоліття
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ [ред.. С. Графська ; макет і худ. оформ. К. Ткаченко]
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – Д.
:	Ім'я видавця	: НГУ
,	Дата видання	, 2004.
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 256 с.
:	<i>Інші відомості про фізичну характеристику</i>	: іл. кол.

1. Національний гірничий університет. 25 кроків у нове тисячоліття / [ред. С. Графська ; макет і худож. оформ. К. Ткаченко]. – Д. : НГУ, 2004. – 256 с. : іл.

2. Історія української культури : навч. посіб. / за ред. О.Ю. Павлової ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К. : Центр учбової л-ри, 2012. – 343 с.

3. Підготовка фахівців / М-во освіти і науки України, Нац. гірн. акад. України ; [редкол.: Г.Г. Півняк, П.І. Пілов, В.О. Салов, Ю.Т. Хоменко]. – Д. : НГА України, 1999. – 165 с.

4. Сучасне буття філософії : матеріали Всеукр. філософ. читань, 27 листоп. 2011 р. / відп. ред. Ю.О. Шабанова ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2012. – 151 с.

5. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій = Problems of mechanics and structures : зб. наук. пр. / наук. ред. В.І. Моссаковський. – Д. : Навч. кн., 1999. – 215 с. : іл., табл. – Текст: укр., рос.

3.1.3. Законодавчі матеріали

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Закон України «Про вибори народних депутатів України»
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 25 берез. 2004 р. : із змінами та доп. станом на 1 берез. 2006 р.
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ М-во юстиції України
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – К.
:	Ім'я видавця	: Ін Юре
,	Дата видання	, 2006
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 196 с.

1. Закон України «Про вибори народних депутатів України» : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 25 берез. 2004 р. : із змінами та допов. станом на 1 берез. 2006 р. / М-во юстиції України. – К. : Ін Юре, 2006. – 196 с.

2. Законодавство України про пенсійне забезпечення : зб. офіц. текстів законів : станом на 22 берез. 2012 р. / упоряд. Ю.І. Руснак. – К. : Центр учбової л-ри, 2012. – 298 с.

3.1.4. Стандарти

Заголовок		ДСТУ 3582-97.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні правила та вимоги
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: ДСТУ 3582-97
3. Зона специфічних відомостей		
. –	Позначення раніше чинного стандарту, дати введення, терміну дії	. – Замість РСТ УРСР 1743-82. Чинний від 1998-07-01
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – К.
:	Ім'я видавця	: Держстандарт України
,	Дата видання	, 1998
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 24 с.
6. Зона серії		
. – ()	Основна назва серії або підсерії	(Державний стандарт України)

1. ДСТУ 3582-97. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні правила та вимоги. – Замість РСТ УРСР 1743-82 ; чинний від 1998-07-01. – К. : Держстандарт України, 1998. – 24 с. – (Державний стандарт України).

або

1. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні правила та вимоги : ДСТУ 3582-97. – Замість РСТ УРСР 1743-82 ; чинний від 1998-07-01. – К. : Держстандарт України, 1998. – 24 с. – (Державний стандарт України).

2. ДСТУ ISO 6107-1:2004 – ДСТУ ISO 6107-9:2004. Якість води. Словник термінів. – [Чинний від 2005-04-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 181 с. – (Національні стандарти України).

або

2. Якість води. Словник термінів : ДСТУ ISO 6107-1:2004 – ДСТУ ISO 6107-9:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 181 с. – (Національні стандарти України).

3.1.5. Методичні розробки

Заголовок		Терещук Р.М.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Гірничопрохідницька техніка. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни студентами напряму підготовки 6.060101 «Будівництво»
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ Р.М. Терещук, О.Є. Григор'єв
;	<i>Наступні відомості</i>	; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – Д.
:	Ім'я видавця	: НГУ
,	Дата видання	, 2012
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 25 с.

1. Терещук Р.М. Гірничопрохідницька техніка. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни студентами напряму підготовки 6.060101 «Будівництво» / Р.М. Терещук, О.Є. Григор'єв ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2012. – 25 с.

2. Золотарьова І.В. Підготовка ділової документації в MS WORD. Методичні вказівки та завдання до самостійної роботи студентів денної та заочної форм навчання / І.О. Золотарьова, З.Л. Костіна ; М-во освіти і науки України, Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : ВД Інжер, 2007. – 142 с.

3. Гуменик І.Л. Методичні рекомендації до виконання дипломних робіт студентами освітньо-кваліфікаційного рівня магістра спеціальності 8.05030101 «Розробка родовищ та видобування корисних копалин» спеціалізації «Відкрита

розробка родовищ» / І.Л. Гуменик, В.В. Панченко, А.С. Лягутко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2012. – 36 с.

4. Барташевская Л.И. Физика. Экспериментальное доказательство дискретности электрического заряда (опыт Милликена). Методические указания к лабораторной работе по дисциплине «Физика» / Л.И. Барташевская, А.С. Зайцев, А.В. Чарнай ; М-во образования и науки, молодежи и спорта Украины, Нац. горн. ун-т. – Д. : НГУ, 2012. – 9 с.

5. Голінько В.І. Програма та методичні вказівки до навчально-ознайомчої практики для студентів напряму підготовки 6.050301 «Гірництво» спеціалізації «Охорона праці в гірничому виробництві» / В.І. Голінько, О.О. Яворська ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2012. – 12 с.

3.1.6. Патентні документи

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Вогнетривкий фасонний виріб для кладки люків
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: пат. 5647 Україна : МКВ с 01 В 29/00, 29/02, С 21 В7/06
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ В.В. Зайкова, Т.А. Володарська
;	<i>Наступні відомості</i>	; Діпрококс
3. Зона специфічних відомостей		
. –	Реєстраційний номер заявки, дата її надання, інформація про офіційне видання, у якому опубліковані відомості про патентний документ	. – № 942608821 ; заявл. 17.08.2002 ; опубл. 28.12.2003, Бюл. № 7
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 2 с.
:	<i>Інші відомості про фізичну характеристику</i>	: кресл.

1. Вогнетривкий фасонний виріб для кладки люків : пат. 5647 Україна: МКВ с 01 В 29/00, 29/02, С 21 В7/06 / В.В. Зайкова, Т.А. Володарська ; Діпрококс. – № 942608821 ; заявл. 17.08.2002 ; опубл. 28.12.2003, Бюл. № 7. – 2 с. : кресл.

або

1. Пат. 5647 Україна, МКВ с 01 В 29/00, 29/02, С 21 В7/06. Вогнетривкий фасонний виріб для кладки люків / В.В. Зайкова, Т.А. Володарська ; Діпрококс. – № 942608821 ; заявл. 17.08.2002 ; опубл. 28.12.2003, Бюл. № 7. – 2 с. : кресл.

2. Одноразовая ракета-носитель : заявка 1095735 Российская Федерация : МПК⁷ В 64 G 1/00 / Э.В. Тернер (США) ; заявитель Спейс Системз Лорал, инк. ; пат. поверенный Г.Б. Егорова. – № 2000108705/28 ; заявл. 07.04.00 ; опубл. 10.03.2001, Бюл. № 7 (I ч.) ; приоритет 09.04.1999, № 09/289, 037 (США). – 5 с. : ил.

або

2. Заявка 1095735 Российская Федерация, МПК⁷ В 64 G 1/00. Одноразовая ракета-носитель / Э.В. Тернер (США) ; заявитель Спейс Системз Лорал, инк. ; пат.

поверенный Г.Б. Егорова. – № 2000108705/28 ; заявл. 07.04.2000 ; опубл. 10.03.2001, Бюл. № 7 (I ч.) ; приоритет 09.04.1999, № 09/289, 037 (США). – 5 с. : ил.

3. Способ измерения вихревого тока в ферромагнитном теле : а.с. 1041941 СССР, МКИ G01-R19/00 / В.А. Салов (СССР). – № 3401114/18; заявл. 26.02.1982; опубл. 15.05.1983, Бюл. № 6.

або

3. А.с. 1041941 СССР, МКИ G01-R19/00. Способ измерения вихревого тока в ферромагнитном теле / В.А. Салов (СССР). – № 3401114/18; заявл. 26.02.1982; опубл. 15.05.1983, Бюл. № 6.

3.1.7. Автореферат дисертації

Заголовок		Устименко Є.Б.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Наукове обґрунтування екологічно безпечного методу та технології утилізації ракетних двигунів твердого палива
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: автореф. дис. ... д-ра техн. наук : спец. 21.06.01 Екологічна безпека
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ Устименко Євгеній Борисович
;	<i>Наступні відомості</i>	; Нац. гірн. ун-т
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – Д.
,	Дата видання	, 2012
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 36 с.

1. Устименко Є.Б. Наукове обґрунтування екологічно безпечного методу та технології утилізації ракетних двигунів твердого палива : автореф. дис. ... д-ра техн. наук : спец. 21.06.01 «Екологічна безпека» / Устименко Євгеній Борисович ; Нац. гірн. ун-т. – Д., 2012. – 36 с. – Бібліогр.: с. 38–33.

2. Скляр Л.Б. Організаційно-економічне забезпечення аналізу та діагностики екологічного управління підприємствами консервної промисловості : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища» / Скляр Лариса Борисівна ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. досліджень. – О., 2012. – 20 с. – Бібліогр.: с. 15.

3. Бабій І.В. Організаційно-економічний механізм реструктуризації в антикризовому управлінні підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Бабій Ірина Віталіївна ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Хмельн. нац. ун-т. – Хмельницький, 2012. – 20 с. – Бібліогр.: с. 15–17.

3.2. Багатотомне видання

3.2.1. Документ в цілому

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Болонський процес: стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: зб. тез доповідей ІХ Всеукр. наук.-метод. конф., 18–19 листоп. 2010 р., Київ : у 2-х ч.
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т», Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – К.
:	Ім'я видавця	: НТУУ «КПІ»
,	Дата видання	, 2010
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 2 ч.

1. Болонський процес: стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні : зб. тез доп. ІХ Всеукр. наук.-метод. конф., 18–19 листоп. 2010 р., Київ : у 2-х ч. / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т», Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : НТУУ «КПІ», 2010. – 2 ч.

2. Іванченко Є.А. Математика для економістів. Практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. : у 2-х т. / Євгенія Іванченко, Наталія Самарук ; М-во фінансів України, Одес. ін-т фінансів Укр. держ. ун-ту фінансів і міжнар. торгівлі, Хмельн. нац. ун-т. – О. : Поліграф, 2011. – 2 т.

3. Савельєв І.В. Курс общей физики : учеб. пособие для студ. вузов : в 3-х томах / И.В. Савельев. – 2-е изд., перераб. – М. : Наука, 1982. – 3 т.

3.2.2. Окрема частина видання

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Болонський процес: стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: зб. тез доповідей ІХ Всеукр. наук.-метод. конф., 18–19 листоп. 2010 р., Київ. У 2-х ч. Ч. 2
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т», Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – К.
:	Ім'я видавця	: НТУУ «КПІ»
,	Дата видання	, 2010
5. Зона фізичної характеристики		

. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 264 с.
-----	--	------------

1. Болонський процес: стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні : зб. тез доп. ІХ Всеукр. наук.-метод. конф., 18–19 листоп. 2010 р., Київ. У 2-х ч. Ч. 2 / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т», Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : НТУУ «КПІ», 2010. – 264 с.

2. Науково-освітній потенціал нації : погляд у ХХІ століття. У 2-х кн. Кн. 1. Пріоритет інтелекту / М-во освіти і науки України. – К. : Навч. книга, 2003. – 639 с.

або

2. Пріоритет інтелекту / М-во освіти і науки України. – К. : Навч. книга, 2003. – 639 с. – (Науково-освітній потенціал нації : погляд у ХХІ століття : у 2-х кн. / М-во освіти і науки України ; кн. 1).

3. Савельев И.В. Курс общей физики : учеб. пособие для студ. вузов. У 3-х т. Т 2. Электричество и магнетизм. Волны. Оптика / И.В. Савельев. – 2-е изд., перераб. – М. : Наука, 1982. – 496 с.

або

3. Савельев И.В. Электричество и магнетизм. Волны. Оптика / И.В. Савельев. – 2-е изд., перераб. – М. : Наука, 1982. – 496 с. – (Курс общей физики : учеб. пособие для студ. вузов : у 3-х т. / И.В. Савельев ; т. 2).

3.3. Депоновані наукові роботи

Заголовок		Разумовский В. А.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Управление маркетинговыми исследованиями в регионе
	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ В. А. Разумовский, Д. А. Андреев
;	Наступні відомості	; Ин-т экономики города
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – М.
,	Дата видання	, 2002
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 210 с.
:	Інші відомості про фізичну характеристику	: схемы
7. Зона приміток		
. –		. – Библиогр.: с. 208–209
. –	Відомості про депонування	. – Деп. в ИНИОН Рос. акад. наук 15.02.2002, № 139876

1. Разумовский В.А. Управление маркетинговыми исследованиями в регионе / В.А. Разумовский, Д.А. Андреев ; Ин-т экономики города. – М., 2002.

– 210 с. : схеми. – Библиогр.: с. 208–209. – Деп. в ИНИОН Рос. акад. наук 15.02.2002, № 139876.

2. Евдокимов Ф.И. Определение лимитных сроков воспроизводства очистных забоев в условиях комплексно-механизированных шахт Донбасса / Ф.И. Евдокимов, О.Г. Новикова, Н.В. Рак ; Дон. политехн. ин-т. – Донецк, 1981. – 12 с. – Деп. в УкрНИИТИ 21.10.1981, № 3119.

3. Социологическое исследование малых групп населения / В.И. Иванов [и др.] ; М-во образования Рос. Федерации, Фин. акад. – М., 2002. – 110 с. – Библиогр.: с. 108–109. – Деп. в ВИНТИ 13.06.2002, № 145432.

4. Размустова Т.О. Историко-краеведческие исследования музеев Центрально-Черноземного региона (1917–1940 гг.) / Т.О. Размустова. – М., 1987. – 53 с. – Деп. в ИНИОН АН СССР 01.12.1987, № 31909.

3.4. Неопубліковані документи

3.4.1. Звіти про науково-дослідні роботи

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Розробка науково-методологічних принципів інформаційно-методичного забезпечення кредитно-модульної системи підготовки фахівців
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: звіт про НДР (заключ.) : ГП-362
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ Нац. гірн. ун-т
;	<i>Наступні відомості</i>	; кер. В.О. Салов ; викон.: А.А. Жолоб, Т.Г. Ніколаєва, Т.О. Письменкова, М.О. Сергєєва
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – Д.
,	Дата видання	, 2006
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 241 с., 21 рис., 6 табл., 11 дод., 113 джерел.
7. Зона приміток		
		. – Бібліогр.: с. 225–241
8. Зона стандартного номера		
. –	Стандартний номер (або його альтернатива)	. – № ДР 0105U00515.– Инв. № 04534333943

1. Розробка науково-методологічних принципів інформаційно-методичного забезпечення кредитно-модульної системи підготовки фахівців : звіт про НДР (заключ.) : ГП-362 / Нац. гірн. ун-т ; кер. В.О. Салов ; викон.: А.А. Жолоб, Т.Г. Ніколаєва, Т.О. Письменкова, М.О. Сергєєва. – Д., 2006. – 241 с., 21 рис., 6 табл., 11 дод., 113 джерел. – Библиогр.: с. 225–241. – № ДР 0105U00515. – Инв. № 04534333943.

2. Наукове обґрунтування екологічно безпечних технологій переробки, вилучення та утилізації корисних компонентів з промислових та твердих побутових відходів : звіт про НДР (заключ.) : ГП-430 / Нац. гірн. ун-т ; кер. П.І. Пілов ; викон.: В.В. Гаєвий, В.Л. Шутов, В.М. Лапицький [та ін.]. – Д., 2010. – 239 с. – № ДР 0109U002810. – Инв. № 0211U006153.

3. Мониторинг состояния горных выработок и разработка рекомендаций по повышению устойчивости выработок и увеличению срока их безремонтного поддержания в условиях шахт ООО «ДТЭК Добропольеуголь» : отчет о НИР (заключ.) : 050131-01/4-213 / Нац. горн. ун-т ; науч. рук. Ю.М. Халимендик ; исполн.: А.В. Бруй, Ю.А. Заболотная, М.В. Чемакина. – Д., 2012. – 62 с. – № ГР 0111U005873.

3.4.2. Дисертації

Заголовок		Устименко Є.Б.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Наукове обґрунтування екологічно безпечного методу та технології утилізації ракетних двигунів твердого палива
[]	Загальне позначення матеріалу	[Текст]
:	Відомості, які відносяться до назви	: дис. ... д-ра техн. наук : 21.06.2011 : захищена 22.01.2012 : затв. 15.07.2012
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ Устименко Євгеній Борисович
;	Наступні відомості	; Нац. гірн. ун-т
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – Д.
,	Дата видання	, 2012
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 215 с.
7. Зона приміток		
. –		. – Бібліогр.: с. 202–213
8. Зона стандартного номера		
. –	Стандартний номер (або його альтернатива)	. – 04200201565

1. Устименко Є.Б. Наукове обґрунтування екологічно безпечного методу та технології утилізації ракетних двигунів твердого палива [Текст] : дис. ... д-ра техн. наук : 21.06.2011 : захищена 22.01.2012 : затв. 15.07.2012 / Устименко Євгеній Борисович ; Нац. гірн. ун-т. – Д., 2012. – 215 с. – Библиогр.: с. 202–213. – 04200201565.

2. Бубликов А.В. Автоматизация процесса управления добычными комбайнами на основе моделирования работы шнека [Текст]: дис. ... канд. техн.

наук : 05.13.2007 : захищена 05.07.2010 / Бубликов Андрей Викторович. – Д., 2010. – 242 с. – Библиогр.: с. 217–227.

3. Алексеев М.А. Автоматизированный контроль параметров объектов управления на основе перестраиваемых спектральных операторов : дис. ... д-ра техн. наук : 05.13.2007 : захищена 03.03.2011 / Алексеев Михаил Александрович. – Д., 2010. – 325 с. – Библиогр.: с. 279–303.

3.5. Образотворчі видання

Заголовок		Кустодиев Б.М.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Портрет Ирины Кустодиевой с собакой Шумкой, 1907
[]	Загальне позначення матеріалу	[Изоматериал]
:	Відомості, які відносяться до назви	: холст, масло
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ Б. М. Кустодиев (1878–1927)
;	Наступні відомості	; Межрегион. обществ. орг. «Центр духовн. культуры» (подготовка изобр.)
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – Самара
:	Ім'я видавця	: Агни
,	Дата видання	, 2001
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – Цв. офсет
;	Розміри	; 42x30 см
7. Зона приміток		
. –		. – Выходные сведения парал. рус., англ.

Кустодиев Б.М. Портрет Ирины Кустодиевой с собакой Шумкой, 1907 [Изоматериал] : холст, масло / Б.М. Кустодиев (1878–1927) ; Межрегион. обществ. орг. «Центр духовн. культуры» (подготовка изобр.). – Самара : Агни, 2001. – Цв. офсет ; 42x30 см. – Выходные сведения парал. рус., англ.

3.6. Картографічні видання

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Государства Европы
[]	Загальне позначення матеріалу	[Карты]
:	Відомості, які відносяться до назви	: [физическая карта]
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ сост. и подгот. к печати ПКО «Картография» в 1985 г.
;	Наступні відомості	; ст. ред. Л. Н. Колосова ; ред. Н. А. Дубовой
2. Зона видання		
. –	Відомості про видання	. – Испр. в 2000 г.

3. Зона специфічних відомостей	
. – Масштаб, картографічна проекція, координати, відомості про рівнодення або епоха у зіркових картах	. – 1 : 5000 000, 50 км в 1 см ; пр-ция норм. кон. равнопрот
4. Зона вихідних даних	
. – Місце видання	. – М.
: Ім'я видавця	: Роскартографія
, Дата видання	, 2000
5. Зона фізичної характеристики	
. – Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 1 к. : цв., табл.
; <i>Розміри</i>	106x89 см

1. Государства Европы [Карты] : [физическая карта] / сост. и подгот. к печати ПКО «Картография» в 1985 г. ; ст. ред. Л. Н. Колосова ; ред. Н.А. Дубовой. – Испр. в 2000 г. – 1 : 5000 000, 50 км в 1 см ; пр-ция норм. кон. равнопрот. – М. : Роскартография, 2000. – 1 к. : цв., табл. ; 106x89 см.

2. Политическая карта мира [Карты] : полит. устройство на 1 янв. 2001 г. / сост. и подгот. к изд. ПКО «Картография» в 2001 г. ; гл. ред. Н.Н. Полункина ; ред. О.И. Иванцова, Н.Р. Монахова ; рук. проекта М.Ю. Орлов. – 1 : 25 000 000 ; поликон. пр-ция ЦНИИГАИК. – М. : Картография, 2001. – 1 к. (2 л.) : цв. ; 98x71 см.

3.7. Аудіовидання

Заголовок		Гладков Геннадий
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Как львенок и черепаха пели песню и другие сказки про Африку
[]	<i>Загальне позначення матеріалу</i>	[Звукозапись]
/	Перші відомості	/ Геннадий Гладков
;	<i>Наступні відомості</i>	; исп.: Г. Вичин, В. Ливанов, О. Анофриев [и др.]
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – М.
:	Ім'я видавця	: Экстрафон
,	Дата видання	, 2002
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 1 мк

Гладков Геннадий. Как львенок и черепаха пели песню и другие сказки про Африку [Звукозапись] / Геннадий Гладков ; исп.: Г. Вичин, В. Ливанов, О. Анофриев [и др.]. – М. : Экстрафон, 2002. – 1 мк.

3.8. Відеовидання

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	От заката до рассвета
[]	Загальне позначення матеріалу	[Видеозапись]
/	Перші відомості	/ реж. Роберт Родригес
;	Наступні відомості	; в ролях: К. Тарантино, Х. Кейтель, Дж. Клуни ; Paramount Films
4. Зона вихідних даних		
. –	Місце видання	. – М.
:	Ім'я видавця	: Премьер-видеофильм
,	Дата видання	, 2002
5. Зона фізичної характеристики		
. –	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 1 вк.
7. Зона приміток		
. –		. – Фильм вышел на экраны в 1999 г.

1. От заката до рассвета [Видеозапись] / реж. Роберт Родригес ; в ролях: К. Тарантино, Х. Кейтель, Дж. Клуни ; Paramount Films. – М. : Премьер-видеофильм, 2002. – 1 вк. – Фильм вышел на экраны в 1999 г.

2. Князь Серебряный [Видеозапись] : истор. драма по мотивам одноимен. романа А.К. Толстого / реж.-пост. Г. Васильев ; в гл. ролях: К. Кавсадзе, И. Тальков, А. Соколов и др. – М. : Кинокомпания «Атлант» : Тискино : Союз-видео, 1998. – 133 мин. – 1 вк. : Загл. с этикетки видеокассеты.

3.9. Електронні ресурси

Усі електронні ресурси відповідно до типу прийнято групувати таким чином:

- електронні дані (матеріали у вигляді чисел, букв, символів, зображень, включаючи графічні, відеофільми тощо або їхня комбінація);
- електронні програми (набори операторів чи підпрограм, які забезпечують виконання певних завдань, включаючи опрацювання даних);
- комбінація (об'єднання) електронних даних і програм в одному ресурсі (мультимедіа, відеоігри тощо).

У бібліографічних списках, що поміщені в навчальній літературі, доцільно використовувати розширений бібліографічний опис електронних ресурсів з усіма обов'язковими та з частиною факультативних елементів.

3.9.1. Ресурси локального доступу

Заголовок		Левківський К.М.
УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу
[]	Загальне позначення матеріалу	[Електронний ресурс]

:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: посіб. для наук.-пед. працівників
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ К.М. Левківський, В.О. Салов
2. Зона видання		
.	Відомості про видання	. – Версія 2.0
3. Зона специфічних відомостей		
.	Вид та обсяг ресурсу	. – Електрон. текст. дані
4. Зона вихідних даних		
.	Місце видання	. – Д.
:	Ім'я видавця	: НГУ
,	Дата видання	, 2010
5. Зона фізичної характеристики		
.	Специфічне позначення матеріалу та обсяг	. – 1 електрон. опт. диск (CD-R)
7. Зона приміток		
.	Системні вимоги	. – Систем. вимоги: Pentium-II/300 ; 64Mb RAM ; Microsoft Windows XP ; 60 Mb вільного дискового простору ; NET Framework 2.0
.	Джерело основної назви	. – Назва з етикетки диска

1. Левківський К.М. Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу [Електронний ресурс] : посіб. для наук.-пед. працівників / К.М. Левківський, В.О. Салов. – Версія 2.0. – Електрон. текст. дані. – Д. : НГУ, 2010. – 1 електрон. опт. диск (CD-R). – Систем. вимоги: Pentium-II/300 ; 64Mb RAM ; Microsoft Windows XP ; 60 Mb вільного дискового простору ; NET Framework 2.0. – Назва з етикетки диска.

2. Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України ; ред. О.Г. Осауленко. – К. : CD-вид-во Інфодиск, 2004. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор., 12 см. – (Всеукр. перепис населення, 2001). – Систем. вимоги: Pentium-266; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. – Назва з етикетки диска.

3.9.2. Ресурси віддаленого доступу

УРЗ	Найменування елементів опису	Бібліографічні відомості про джерело
1. Зона назви і відомостей про відповідальність		
	Основна назва	Вимоги до звіту про акредитаційний самоаналіз напрямку (спеціальності)
[]	<i>Загальне позначення матеріалу</i>	[Електронний ресурс]
:	<i>Відомості, які відносяться до назви</i>	: сайт Національного гірничого університету
Відомості про відповідальність		
/	Перші відомості	/ відділ ліцензування та акредитації
3. Зона специфічних відомостей		
.	Вид та обсяг ресурсу	. – Текст. дані
4. Зона вихідних даних		
.	Місце видання	. – Д.

:	Ім'я видавця	: НГУ
,	Дата видання	, 2010
7. Зона приміток		
. –	Режим доступу	. – Режим доступу: http://nmu.org.ua (дата звернення: 17.10.2012)
. –	Джерело основної назви	. – Назва з екрана

1. Вимоги до звіту про акредитаційний самоаналіз напряму (спеціальності) [Електронний ресурс] : сайт Національного гірничого університету / відділ ліцензування та акредитації. – Текст. дані. – Д. : НГУ, 2010. – Режим доступу: <http://nmu.org.ua> (дата звернення: 17.10.2012). – Назва з екрана.

2. Образование: исследование в мире [Электронный ресурс] : междунар. науч.-пед. интернет-журнал с библиотекой-депозитарием = oim.ru / под патронажем Рос. акад. образования, Гос. науч.-пед. б-ки им. К.Д. Ушинского. – М. : OIM.RU, 2000–2001. – Режим доступа: [www/URL: http://www.oim.ru/](http://www.oim.ru/) 10.02.2001.

Окремі зауваження до опису електронного ресурсу

1. Основну назву матеріалу беруть з описуваного джерела інформації. Якщо в джерелі такої немає, то записують перші рядки тексту або весь текст, виведений на титульний екран. Коли це неможливо, то назву формулюють на підставі аналізу змісту електронного ресурсу й беруть її у квадратні дужки.

Відомості про відповідальність беруть з етикетки фізичного носія, якщо це ресурс локального доступу або з головної сторінки, коли описують ресурс віддаленого доступу.

2. Відомості про вид ресурсу беруть із самих джерел або формулюють самостійно на основі їх аналізу та подають без квадратних дужок. Тут можна подавати інформацію про вид електронних даних чи програм, наприклад: електрон. текст. дані; електрон. граф. дані; електрон. журн.; електрон. картогр. дані; електрон. прикладна прогр.; електрон. пошукова прогр. тощо. Слово «електронний» дозволяється опускати, якщо в описі є загальне позначення матеріалу [Електронний ресурс].

3. Місцем видання вважається юридична адреса офіційного видавця або дистриб'ютора електронних документів. Коли описують матеріал, створений в Україні чи Росії за ліцензійною угодою із зарубіжним власником авторських прав, то зазначають тільки місцезнаходження та назву українського або російського видавця.

4. Інформація про кількість фізичних одиниць і специфічне позначення матеріалу обов'язкова лише в описі електронних ресурсів локального доступу (її подають арабськими цифрами).

Для специфічного позначення матеріалу використовують терміни: електронний диск, електронний магнітний диск, жорсткий магнітний диск, гнучкий магнітний диск (дискета), електронний оптичний диск. Слово «електронний» можна не писати, якщо використовується загальне позначення матеріалу [Електронний ресурс]. Конкретний вид оптичного диска (CD-R,

DVD-R, BD-R тощо) записують у круглих дужках після специфічного позначення матеріалу.

5. У примітці про системні вимоги (в описі ресурсів локального доступу) подають інформацію щодо обладнання і/чи програмного забезпечення для локальних електронних ресурсів, які мають фізичний носій, де може бути тип процесора, обсяг оперативної пам'яті, ім'я операційної системи (*Windows, Linux* та інші), необхідний обсяг вільного простору на жорсткому диску, периферійний засіб (тип дисководу, відеокарта, миша).

6. У примітці про режим доступу (в описі ресурсів віддаленого доступу) після адреси сайту доцільно подавати дату звернення до матеріалу. Незважаючи на факультативність цього елемента, згадана інформація дуже важлива з огляду на мінливість даних в Інтернеті.

7. Оскільки електронні ресурси не мають титульних аркушів, то в описі обов'язково зазначається джерело, з якого взято назву, зокрема, це може бути назва з етикетки диска, з контейнера чи з екрана.

3.10. Складові видань (аналітичний бібліографічний опис)

3.10.1. Розділ, підрозділ книги

УРЗ	Відомості про складову частину документа	
	Заголовок	Руденко М.К.
	Основна назва	Експериментальні дослідження гірського тиску
	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ М.К. Руденко
	Відомості про документ-ідентифікатор	
//	Основна назва	// Теорія управління станом гірських порід
:	Відомості, які відносяться до назви	: підруч. для вузів
	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ В.І. Бондаренко, М.О. Ільяшов, М.К. Руденко
. –	Місце видання	. – Д.
,	Дата видання	, 2012
	Відомості про розміщення складової частини в документі	
. –		. – Гл. 6 . – С. 134–152

1. Руденко М.К. Експериментальні дослідження гірського тиску / М.К. Руденко // Теорія управління станом гірських порід : підруч. для вузів / В.І. Бондаренко, М.О. Ільяшов, М.К. Руденко. – Д., 2012. – Гл. 6. – С. 134–152.

2. Кушнарченко Н.М. Індексування документів / Н.М. Кушнарченко, В.К. Удалова // Наукова обробка документів / Н.М. Кушнарченко, В.К. Удалова. – К., 2003. – Розд. 3. – С. 105–210.

3.10.2. Стаття в газеті

УРЗ	Відомості про складову частину документа	
	Заголовок	Салов Володимир
	Основна назва	Глухий кут чи вітчизняне ноу-хау?
:	Відомості, які відносяться до назви	: про долю освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст»

	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ Володимир Салов
	Відомості про документ-ідентифікатор	
//	Основна назва	// Освіта
	Відомості про розміщення складової частини в документі	
. –		. – 2011
. –		. – 23–30 берез. (№ 16–17)
. –		. – С. 10

1. Салов В. Глухий кут чи вітчизняне ноу-хау? : про долю освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» / Володимир Салов // Освіта. – 2011. – 23–30 берез. (№ 16–17). – С. 10.

або

1. Салов В. Глухий кут чи вітчизняне ноу-хау? : про долю освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» / Володимир Салов // Освіта. 2011. 23–30 берез. (№ 16–17). С. 10.

2. Васильченко Т. Бернд Майєр став своїм у гірничому університеті / Т. Васильченко // Наше місто. – 2012. – 26 жовт. (№ 126). – С. 2.

3. Мельничук И. Наука и бизнес начали вести диалог без переводчиков / Ирэна Мельничук // Наше місто. – 2012. – 13 жовт. (№ 121). – С. 4.

3.10.3. Стаття в журналі

УРЗ	Відомості про складову частину документа	
	<i>Заголовок</i>	Бондаренко В.І.
	Основна назва	Еволюція структури вищої гірничої освіти
	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ В.І. Бондаренко, В.І. Бузило, В.О. Салов
	Відомості про документ-ідентифікатор	
//	Основна назва	// Вища школа
	Відомості про розміщення складової частини в документі	
. –		. – 2009
. –		. – № 2
. –		. – С. 75–80

1. Бондаренко В.І. Еволюція структури вищої гірничої освіти / В.І. Бондаренко, В.І. Бузило, В.О. Салов // Вища школа. – 2009. – № 2. – С. 75–80.

2. Салов В.О. Засоби діагностики як складова стандартів вищої освіти / В.О. Салов, Т.О. Письменкова // Науковий вісник Національного гірничого університету. – 2011. – № 3. – С. 132–137.

3. Рященко И.Л. Автоматизация котельного оборудования энергоблоков при внедрении полномасштабных автоматизированных систем управления / И.Л. Рященко, И.А. Сухоруков // Теплоэнергетика. – 2009. – № 6. – С. 33–38.

4. Прохоров Д. Спроби організації заходів щодо збереження історико-культурної спадщини караїмів у Російській імперії наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. / Дмитро Прохоров // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – 2011. – Вип. 20, ч. 2. – С. 158–163. – Бібліогр.: с. 163.

3.10.4. Стаття в збірнику

УРЗ	Відомості про складову частину документа	
	Заголовок	Галь Б.О
	Основна назва	«Лицарі другого сорту»
:	Відомості, які відносяться до назви	: декілька нотаток до історії мілітарної контрреволюції
	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ Б.О. Галь
	Відомості про документ-ідентифікатор	
//	Основна назва	// Січеславський альманах
:	Відомості, які відносяться до назви	: зб. наук. праць з історії козацтва
. –	Місце видання	. – Д.
,	Дата видання	, 2006
	Відомості про розміщення складової частини в документі	
. –		. – Вип. 2
. –		. – С. 171–174

1. Галь Б.О. «Лицарі другого сорту» : декілька нотаток до історії мілітарної контрреволюції / Б.О. Галь // Січеславський альманах : зб. наук. праць з історії козацтва. – Д., 2006. – Вип. 2. – С. 171–174.

2. Білецький В.С. Перспективи використання тонкодисперсних вуглецевих матеріалів / В.С. Білецький, Л.Ж. Горобець // Збагачення корисних копалин : наук.-техн. зб. / Нац. гірн. ун-т. – Д., 2012. – Вип. 49 (90). – С. 3–10.

3. Овсяников В.В. Автоматизация процесса управления качеством топлива на тепловых электростанциях // Гірнична електромеханіка та автоматика : наук.-техн. зб. – Д., 2011. – Вип. 87. – С. 150–155.

3.10.5. Тези доповідей у матеріалах конференцій, конгресів, форумів

УРЗ	Відомості про складову частину документа	
	Заголовок	Салов В.А.
	Основна назва	Перспективы развития системы образования Украины
	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ В.А. Салов
	Відомості про документ-ідентифікатор	
//	Основна назва	// Высшая школа: проблемы и перспективы
:	Відомості, які відносяться до назви	: 10-я междунар. науч.-метод. конф. (10 нояб. 2011 г., Минск) : тез. докл.
	Відомості про відповідальність	
/	Перші відомості	/ Респ. ин-т высш. шк.
. –	Місце видання	. – Минск
,	Дата видання	, 2011
	Відомості про розміщення складової частини в документі	
. –		. – Ч. 1
. –		. – С. 10–12

1. Салов В.А. Перспективы развития системы образования Украины / В.А. Салов // Высшая школа: проблемы и перспективы : 10-я междунар. науч.-метод. конф. (10 нояб. 2011 г., Минск) : тез. докл. / Респ. ин-т высш. шк. – Минск, 2011. – Ч. 1. – С. 10–12.

2. Левківський К.М. Результати діяльності Володимира Петренка – національні надбання вищої освіти / К.М. Левківський, В.О. Кузнецов, В.О. Салов // Проблеми розробки галузевих стандартів вищої освіти нового покоління : наук.-метод. конф. (12–13 трав. 2011 р., м. Дніпропетровськ) : тез. доп. / М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Д., 2011. – С. 24–25.

3. Загальні вимоги до стандартів вищої освіти нового покоління / Г.Г. Півняк [та ін.] // Проблеми розробки галузевих стандартів вищої освіти нового покоління : наук.-метод. конф. (12–13 трав. 2011 р., м. Дніпропетровськ) : тез. доп. / М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Д., 2011. – С. 77–79.

4. Ширин А.Л. Использование VBA EXCEL при разработке пользовательского интерфейса / А.Л. Ширин, Н.П. Щур // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 20–22 трав. 2010 р. – Д., 2010. – С. 114–116.

5. Стеханова З.С. Адаптація управління фінансовими потоками суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності до вимог зовнішнього ринку / З.С. Стеханова, Ю.Ю. Заверуха // Особливості функціонування підприємств України в сучасних економіко-правових умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 7–9 груд. 2011 р. : тези доп. – Д., 2011. – С. 112–114.

3.10.6. Статті на інформаційному порталі, в електронному журналі, опис сторінок сайту

УРЗ	Відомості про складову частину документа	
	Заголовок	Чернышева Л.В.
	Основна назва	Кризис детского чтения – общемировая тенденция
[]	Загальне позначення матеріалу	[Электронный ресурс]
	Відомості про документ-ідентифікатор	
//	Основна назва	// Школа: день за днем. Педагогический альманах
:	Відомості, які відносяться до назви	: официальный сайт Центрального филиала городского центра развития образования г. Новосибирска
. –	Специфічні відомості	. – Текст. дан.
. –	Місце видання	. – Новосибирск
,	Дата видання	, 2006
	Примітки	
. –	Режим доступу	. – Режим доступа: http://www.den-za-dnem.ru/page.php?article=198 (дата обращения: 15.09.2010)
. –	Джерело основної назви.	. – Загл. с экрана

Чернышева Л.В. Кризис детского чтения – общемировая тенденция [Электронный ресурс] // Школа: день за днем. Педагогический альманах : официальный сайт Центрального филиала городского центра развития образования г. Новосибирска. – Текст. дан. – Новосибирск, 2006. – Режим доступа: <http://www.den-za-dnem.ru/page.php?article=198> (дата обращения: 15.09.2010). – Загл. с экрана.

Описуючи певні розділи чи статті з документів, що мають друкований аналог, доцільно спиратись на друковане джерело, а в примітках зазначити наявність електронної версії. Але в разі потреби зробити посилання саме на неї, бібліографічний опис частини друкованого видання доповнюють інформацією про загальне позначення матеріалу [Електронний ресурс], а опис документа-ідентифікатора – відомостями про режим доступу, дату звернення до електронної версії та джерело назви, як це подано нижче.

УРЗ	Відомості про складову частину документа	
	Заголовок	Мірошник О.Л.
	Основна назва	Поняття «толерантність» у сучасному науковому дискурсі
[]	Загальне позначення матеріалу	[Електронний ресурс]
	Відомості про документ-ідентифікатор	
//	Основна назва	// Освіта Донбасу
	Рік видання	– 2009
	Відомості про розміщення складової частини в документі	
. –	Номер	. – № 2
. –	Сторінки	. – С. 5–10
	Примітки	
. –	Режим доступу	. – Режим доступу: http://almamater.luguniv.edu.ua/magazines/osvita-donbas/osvita22009.pdf (дата звернення: 15.09.2010)
. –	Джерело основної назви	. – Назва з екрана

1. Мірошник О. Л. Поняття «толерантність» у сучасному науковому дискурсі [Електронний ресурс] // Освіта Донбасу. – 2009. – № 2. – С. 5–10. – Режим доступу: <http://almamater.luguniv.edu.ua/magazines/osvita-donbas/osvita22009.pdf> (дата звернення: 15.09.10). – Назва з екрана.

2. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті [Електронний ресурс] : (підсумки 10-ї міжнар. конф. «Крим-2003») / Л.Й. Костенко, А.О. Чекмарьов, А.Г. Бровкін, І.А. Павлуша // Бібліотечний вісник. – 2003. – № 4. – С. 43. – Режим доступу до журн.: <http://www.nbugov.ua/articles/2003/03klinko.htm>. – Назва з екрана.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання : (ГОСТ 7.1-2003, ІДТ) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – Чинний з 2007–07–01. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).

2. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у дисертації, і списку опублікованих робіт, який наводять в авторефераті // Бюлетень ВАК України. – № 3. – 2008. – С. 9–13.

3. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні правила та вимоги : ДСТУ 3582-97. – Чинний від 1998–07–01. – К. : Держстандарт України, 1998. – 24 с. – (Державний стандарт України).

Навчальне видання

Салов Володимир Олександрович
Нефедова Ольга Никифорівна
Ільченко Ольга Никифорівна
Панченко Валерій Васильович
Недайвода Тетяна Олександрівна
Римар Валентина Григорівна

**СКЛАДАННЯ СПИСКУ ЛІТЕРАТУРИ
В НАВЧАЛЬНИХ ВИДАННЯХ**

Посібник для
науково-педагогічних
працівників

Редактори О.Н. Ільченко, Ю.В. Рачковська

Підп. до друку 12.09.03. Формат 30x42/4
Папір офсетний. Ризографія. Ум. друк. арк. 2,4.
Обл.-вид. арк. 3,0. Тираж 200 пр. Зам. №

Підготовлено до друку та видруковано
в Державному вищому навчальному закладі
«Національний гірничий університет»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842 від 11.06.2004.
49027, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 19